

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi Bağlamında Çocuk Edebiyatı: Dağdaki Kaynak Romanı Örneği

İrem NAMLI ALTINTAŞ¹

Dilek ÜNVEREN TÜZÜN²

Öz: Çocuk, tüm yasaların üzerinde ve toplumun geleceğinin belirleyicisidir. Dolayısıyla çocuk haklarının öğretilmesi yalnızca onun değil tüm toplumun yararına. Bu çalışmanın amacı çocuk romanlarının çocuk haklarının öğretiminde nasıl bir rol üstlendiğinin araştırılmasıdır. Nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesinin kullanıldığı çalışmada doküman olarak Talip Apaydın'ın *Dağdaki Kaynak* adlı çocuk romanı seçilmiştir. Roman, Birleşmiş Milletler çocuk hakları sözleşmesine göre incelenmiştir. Betimsel analizin yapıldığı bu çalışmada romanın kahramanlarının diyalogları ve anlatıcının söylemleri çocuk haklarına göre tema ve kategorilere ayrılmıştır. Buna göre *eğitim hakkı*, *sağlık hakkı*, *oyun oynama hakkı*, *katılım hakkı*, *gelişim hakkı*, *vatandaş olma hakkı*, *sınıf ayrımı*, *koruma olmak üzere 8 adet tema bulunmuştur. Ayrıca eğitim hakkı temasının atında ailede başlaması ve işe yarar olması gelişim teması altında zihinsel ve fiziksel gelişim kategorileri bulunmuştur. Temalar ve kategoriler incelendiğinde yazarın, insan hakları sınıflandırmasında sosyal haklara öncelik verdiği görülmektedir. Bu durum eserdeki köylü-şehirli çocuk ayrımı ile açıklanmaktadır. Araştırma sonuçları, çocuk hakları öğretiminde bu çalışmada incelenen eserin kullanılabileceği konusundaki verileri güçlendirmektedir.*

Anahtar kelimeler: Çocuk hakları, Dağdaki Kaynak, Talip Apaydın, Doküman incelemesi

Children's Literature in the Context of the United Nations Declaration of the Rights of the Child: Dağdaki Kaynak

Abstract: The child is above all the laws and a determinant factor of the future of society. Therefore, teaching children's rights is not only for his benefit, but for the benefit of the whole society. The aim of this study is to investigate what role children's novels play in teaching children's rights. The novel has been studied in accordance with the United Nations convention on children's rights. In this descriptive analysis, the dialogues of the characters in the novel and the discourses of the narrator are divided into themes and categories according to children's rights. Accordingly, 8 themes were found: the right to education, the right to health, the right to play, the right to participate, the right to develop, the right to be a citizen, class discrimination, and protection. Also the theme of right to education; to start and work in the family; mental and physical development categories were found in the development theme. When the themes and categorizes are examined, it is seen that the author gives priority to the rights that are mentioned together with social rights in the classification of human rights, apart from basic rights such as nutrition and shelter in the children's novel. This situation is explained by the distinction between urban and peasant child in the novel. The research results strengthen the data that the work examined in this study can be used in teaching children's rights.

Key Words:

Children's rights, Dağdaki Kaynak, Talip Apaydın, Document analysis

Geliş Tarihi: 09.02.2021

Kabul Tarihi: 14.06.2021

Yayın Tarihi: 29.06.2021

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, iremaltintas@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3398-5366

² Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, dilek2108@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3415-9274

GİRİŞ

1970’li yıllardan bu yana tartışmalı bir mesele haline gelen çocuk hakları konusunda alanyazın incelendiğinde farklı bakış açıları ortaya çıkmaktadır. Öncelikle *çocukların özgürleşmesi* taraftarlarının öne sürdüğü, çocukların da yetişkinler gibi özgür olup olamayacakları sorundur. Bu durumda akla gelen sorun, çocukların kendi sorumluluklarını üstlenip bir yetişkin gibi davranmalarıdır. İkincisi çocukların hak sahibi olabilecekleri kabul edildiği durumda ebeveynlerinin çocuklar üzerindeki hakları ve bu hakların nasıl dengeleneceği ile ilgili durumları aydınlatması beklenir. Son olarak çocukların hakları arasındaki öncelik ve dengenin ne şekilde kurulacağı ile ilgilidir (Fortin, 1998; akt. Erdoğan, 2012). Bu tartışmaların yanı sıra *Birleşmiş Milletler* tarafından 1990 yılında yürürlüğe giren çocuk hakları sözleşmesinde kırk adet çocuk hakkı sayılır ve bu hakların çocuklara verilen bir özgürlük olmaktan ziyade anlaşmayı imzalayan taraf devletlerin onları nasıl koruyup gözettiği ile ilgili maddeler göze çarpmaktadır. Dolayısıyla burada tartışılması gereken konu çocukları bir yetişkin gibi düşünüp onların haklarının olup olmadığına karar verilmesidir. Antlaşmayı imzalayan tüm devletlerin öngörülen hakların uygulanması için her türlü hukuki, idari bir yükümlülük olması (Erdoğan, 2012) çocukların öncelikli koruma altına alındığı düşüncesini doğrulamaktadır. Çocuk hakları bildirgesinin hazırlanmasında çocuğa özel olarak bir ilgi gösterilmesi gerektiği düşüncesi temel alınmıştır. Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için çocuğun her yönüyle hayata hazırlanmasının ve BM antlaşmasında ilan edilen ülkeler ile özgürlük, hoşgörü, eşitlik değerleri ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır (Bozkurt, 2011). Bu düşünce doğrultusunda sözleşme kapsamında *yaşama geliştirme ilkesi, katılım ilkesi, eşitlik-ayırım gözetmeme ilkesi, çocuğun yüksek yararı ilkesi* olmak üzere 4 ana ilke bulunmaktadır (Erbay, 2019).

Türkiye’de anayasal hak olarak çocuk hakları, anayasanın 41. ve 61. maddelerinde geçmektedir. Buna göre; “Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir” (Md. 41). Ayrıca “korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri almak devletin görevidir” (Md. 61). Tüm bu veriler ışığında, çocuk hakları da 18 yaşından küçük insanların hakları kapsamında değerlendirilmektedir. Türkiye BM Çocuk Hakları Sözleşmesini 11 Aralık 1994 tarihinde kararın 22138 sayılı resmi gazetede yayımlanmasıyla resmen onaylamıştır (Kaboğlu, 2018; Resmi Gazete, 1995).

Okul öncesi eğitimden üniversite öncesine kadar tüm çocukların, anayasal güvenceyle, ebeveynlerinin denetiminde korunması ve çocukların beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması söz konusudur. Temel ihtiyaçların yanında çocukların eğitimleri de önemli bir konudur. Çocukların eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi, eğitimcilerin eğitilmesi ile mümkün görünmektedir. Çocuk hakları konusunda eğitimcilerin bilgilendirilmesi sağlamak, bireylerin insan oldukları için bir kimliklerinin olduğu bilincinin aşılmasını sağlamalıdır. Eğitim de bu kimlikleri koruyucu işleve sahip olmalıdır. Ayrıca eğitimcilerin insan haklarının ihlallerini giderecek biçimde eyleme geçmesini öngörmektedir (Kuçuradi, 2018). Çocuklara haklarıyla ilgili bir bilinç sağlamak, hak ve sorumluluk kavramlarını birbirinden ayırır, dolayısıyla onların hak sahibi olmanın istedikleri her şeyi yapabilecekleri biçimde algılamalarının önüne geçilir (Aslan ve Doğan Güldenoğlu, 2018). Ayrıca çocukların dayanışma, adalet, barış, eşitlik gibi değerleri kazanmaları gelecek kuşakların da bu değerlerle yetişmelerine yardımcı olmaktadır.

Edebiyat ürünleri, meydana getirilişi itibarıyla okuru belli arayışlara iten, okura zengin çağrışımlarla dolu bir dünya sunan yapıtlardır. Özellikle birçok türdeki örtük anlamlar ve ilişkiler ağı, sözcüklerin yer yer bilinen anlam değerlerinin dışında kullanılması, çokanlamlı bir yapıya sahip oluşları; okuyanları düşünmeye, hayal kurmaya, hissetmeye davet eder. Edebiyat ürünlerinin bu özellikleri çeşitli uyarlamalar ve uygulamalarla çocuklar için de evrilmiş, başta onlara okuma zevki kazandırmak olmak üzere pedagojik, estetik vb. gibi daha birçok özelliği barındıran bir edebiyat alanı oluşturulmuştur (Ünveren Kapanadze, 2018)

Oğuzkan’a (2013) göre çocuk edebiyatı 2-14 yaş aralığındaki kişilerin ihtiyaçlarını karşılayan bir edebiyat alanı olarak çocukların yararlanabileceği her türlü yayını kapsar. Şirin (1994) ise çocuk yazınının her şeyden önce bir edebiyat olduğunu ancak dil ve anlatımı, şekil özellikleri yönüyle de yeni bir tür olduğunu belirtir. Sever (2003) çocuk edebiyatını, erken çocukluk döneminden ergenliğe kadar bireylerin dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşüncelerini zenginleştiren, sanatsal özellikleri olan, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adı olarak tanımlar.

Özetle çocuk edebiyatı kavramı; çocuklar için okuma alışkanlığı kazandırması başta olmak üzere okul öncesinden okul çağına belli bir dönemine kadarki süreçte, çocuklara önemli birçok özelliği kazandırmak,

gelişimlerini sağlamak adına ortaya konmuş çok yönlü, çok boyutlu bir yazın alanını ifade etmektedir (Ünveren Kapanadze, 2018).

Alanyazında edebî eserler yoluyla insan hakları ve çocuk haklarının öğrencilere aktarılabilmesine dair birtakım çalışmalar bulunmaktadır (Avcı, 2017; Bilge, 2018; Çankaya, 2013; Çelik, 2012; Erol, 2017).

Bu çalışmada da insan hakları ve özelinde çocuk hakları eğitiminin edebî eserler yoluyla verilebileceği düşüncesinden yola çıkılarak Talip Apaydın'ın kaleme aldığı bir çocuk romanı olan Dağdaki Kaynak adlı eser incelenmiştir.

Bu çalışmada çocuk hakları bağlamında incelenen eser, 1975 yılında yayınlanan, Talip Apaydın'a ait *Dağdaki Kaynak* adlı çocuk romanıdır. Köy enstitüsü'nde yetişmiş bir öğretmen yazar olan Apaydın'ın eserlerinde, onun öğretmen yanının ağır bastığını, gezi -gözlem yoluyla, öğretmen ve ailelerin öğretileri ve nasihatleri ile eğitimin sürekli olarak vurgulandığı görülmektedir. Apaydın, 'Toprağa Basınca, Dağdaki Kaynak, Merdiven, ve Biz Varız' adlı çocuk romanlarında çocukları fabrika, müze, kütüphane, çeşitli devlet kurumları, köy, dağ, orman gibi yerlere götürüp oralarda gezdirerek bilgiye ulaşmada birincil kaynaklara gitmenin önemini vurgulamaktadır. Bu çalışmanın konusu olan *Dağdaki Kaynak* adlı eserde yazar, köydeki çocukları şehre, şehirdeki çocukları da köye götürerek yol boyunca öğrenmelerini, daha önce öğrendiklerini de tekrarlayarak bilgiyi pekiştirmelerini, okulda alınan eğitimin, öğretmenin öğrettiklerinin üzerine gözlem yoluyla edinilen deneyimlerle sağlanan bilgi edinme yoluna ve eğitime vurgu yapmaktadır.

Dağdaki Kaynak, şehirde yaşayan 2 çocuk ile, Aydın ve Erkmen, aslında köyde yaşayan ama babasının çalışabilmesi için şehre gelmiş olan Hüsam'ın Günoluk adlı köyüne gerçekleştirdikleri geziyi ve bu gezi yoluyla keşfettiklerini anlatmaktadır. Şehirdeki çocukları kırsal bölgelere göndererek köylü çocuklar ve şehirli çocuklar arasındaki, onların yaşam koşulları ve eğitim durumları açısından farklılıklara dikkat çekip, çocukların doğayı da keşfedip çok yönlü ve çok kaynaklı öğrenme durumlarını ve yer altı kaynaklarını öğrenip onları anlama ve anlamlandırmaya yöneltmiştir.

Çocukları araştırmaya, öğrenmeye teşvik edip onlarda vatan ve doğa sevgisi geliştirme odaklı eserde çocukların etrafı incelemesi, gördüklerini tam bir algı ve kavrama ile yorumlaması, toplumsal sorunlara, sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıkları fark edip bunları dert edinip çözüm yolları bulmaları vurgulanmakta ve çocuklar bu yönde teşvik edilmektedir (Erol, 2007). Böylelikle, sosyo-ekonomik, kültürel ve eğitim açısından bazı haklardan yoksun kalmış ya da ideal bir eğitim anlayışından geçememiş çocukların değil, yazarın gösterdiği eğitim modeli ile eğitim hakkını hem ailede hem de okulda kullanabilen çocukların toplumsal kalkınmaya katkı sağlayabileceğini göstermek istemiştir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı çocuk romanlarının çocuk haklarının öğretiminde nasıl bir rol üstlenebileceğinin araştırılmasıdır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır

1. *Dağdaki Kaynak* adlı çocuk romanında sosyal hakları içeren çocuk haklarına ilişkin hangi öğeler bulunmaktadır?
2. *Dağdaki Kaynak* adlı romandaki çocuk haklarının özellikleri nelerdir?

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, belirli bir konu hakkında tasarlanmış yazılı belgelerin analizini kapsamaktadır. Dokümanlar, nitel araştırmalar için önemli veri kaynakları olmakla birlikte, herhangi bir çalışmada hangi dokümanın kullanılabileceği konusu araştırmanın problemine göre değişiklik arz etmektedir. Resmi belgelerden ders kitaplarına kadar pek çok belge doküman olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Çalışmada doküman incelemesi kullanılmasının sebebi çocuk hakları konusunun bir çocuk edebiyatı eseri ile ilişkilendirilmek istenmesidir. Öğretmenlerin edebî eser bağlamında çocuk haklarını somutlaştırılarak derslerde konuyla ilişkilendirmelerinin mümkün olacağı düşünülmüştür.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada BM çocuk hakları bildirgesinin ana başlıklarını içeren bir kontrol formu araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

Formun oluşturulmasında aşağıdaki aşamalar kullanılmıştır:

1. BM Çocuk Hakları Sözleşme metninin incelenmesi
2. Metinden taslak halinde çalışmada kullanılacak maddelerin tespit edilmesi
3. Çalışmada kullanılacak maddelere kod verilmesi
4. Kontrol formuna uygun seçeneklerin atanması (evet-hayır)
5. Araştırmacıların formun maddelerine uygun cümleleri tespit edip yazması
6. Yazılan maddelerin karşılaştırılması
7. Değerlendirmeden sonra araştırmacıların oluşturduğu formların tek forma indirilmesi
8. Oluşan formun bir eğitimci, bir çocuk edebiyatı alanı uzmanı ve bir de sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman kişilerce değerlendirilmesi
9. Alınan görüşler doğrultusunda forma son halinin verilmesi

Araştırmada ortaya çıkan kontrol formu 9 maddeden oluşmuş bu maddeler yalnızca temaları oluşturacak şekilde planlanmıştır. Ayrıntılı okuma sonucu kategoriler ortaya çıkmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada amaçlı örneklem kullanılmıştır. Amaçlı örneklem, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumlarda derinlemesine bilgi edinmede kullanılır (Patton, 2014). Bu bağlamda çalışmada Talip Apaydın'ın *Dağdaki Kaynak* adlı çocuk romanı doküman olarak kullanılmıştır. Kitaptaki olay örgüsü, hem köylü hem şehirli çocukların hak ve olanaklarının gösterilmesine imkân sağlamaktadır. Bu bağlamda kitabın seçilme sebebi, çocuk hakları konusunun köylü- şehirli çocuk karakterleriyle belirgin şekilde örneklenilebileceğinin düşünülmesidir.

Doküman incelemesinde ele alınan belge farklı yollarla analiz edilebilir. Bu araştırmada bir kategorinin bir dokümanda var olup olmadığını ve kapsadığı alanı tespit etme üzerine bir betimsel analiz yapılmıştır. BM çocuk haklarında yer alan ilkelerin tamamı ve sosyal haklar Talip Apaydın'ın *Dağdaki Kaynak* adlı çocuk romanında aranmıştır.

Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları

Doküman incelemesi *dokümana ulaşma, dokümanın özgünlüğünü kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme* olmak üzere 4 aşamada yapılandırılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel araştırmanın bir doğası olarak anlama, doküman incelemesinde dokümanların yorumlanması konusunda destek sağlamaktadır. Buna göre dokümanı araştırmacının ele aldığı bağlam içinde anlama ve yorumlama, araştırma problemi ve ele alınan bağlam ile ilgilidir. Araştırmaya konu olan dokümanların farklı dokümanlarla karşılaştırılması doküman geçerliliğini arttırmaktadır. Bu çalışmada *Dağdaki Kaynak* adlı çocuk romanı, BM çocuk hakları sözleşmesi temel ilkeleri ve maddeleri ile birlikte değerlendirilmiştir. Bu yolla araştırma verilerinin zengin ve iddialı olması sağlanmaya çalışılmıştır.

İkinci olarak, Silverman (2018)'in güvenirliliği arttırmanın standart bir yolu olarak isimlendirdiği 'kodlayıcılar arası güvenirlilik' kullanılmıştır. Kodlayıcılar, BM çocuk hakları bildirgesindeki temel ilkeler ve maddelerin geliştirdikleri form ile uyumunu karşılıklı yorumlamışlardır. Silverman (2018) güvenirliliği başka araştırmacılar, benzer bir araştırma için aynı sonuçlara aynı iddialara ulaşabilirler mi sorusunun yanıtı olduğunu söyler. Analizler başka araştırmacıların da benzer sonuçlara ulaşma imkânları olması açısından yapılandırılmıştır.

Etik Kurul İzin Bilgileri

Bu çalışma etik kurul izini gerekli olmayan makaleler kategorisi içerisinde değerlendirilmektedir.

BULGULAR ve YORUM

Çalışmanın bu bölümünde *Dağdaki Kaynak* isimli eserde BM Çocuk Hakları Bildirgesindeki ilke ve maddelere ilişkin Tema ve Kategoriler açıklanmış ve örneklendirilmiştir.

Tablo 1.*Dağdaki Kaynak Romanında Çocuk Haklarına İlişkin Tema ve Kategoriler*

Temalar	Kategoriler
Eğitim Hakkı	Ailede başlaması
	Toplumsal olması
Gelişim Hakkı	Zihinsel gelişim
	Fiziksel gelişim
Sağlık Hakkı	
Katılım Hakkı	
Oyun Oynama Hakkı	
Vatandaş Olma Hakkı	
Fırsat eşitliği	
Anne-Babayla Birlikte Olma Hakkı	
Korunma Hakkı	

Tablo 1'e göre *eğitim hakkı* teması altında eğitimin *ailede başlaması* ve *toplumsal olması* olmak üzere 2 kategori bulunmuştur. *Gelişim hakkı* teması altında da *fiziksel gelişim* ve *zihinsel gelişim* olmak üzere 2 kategori bulunmuştur. Bunun dışında *sağlık hakkı*, *katılım hakkı*, *oyun oynama hakkı*, *vatandaş olma hakkı*, *sınıf ayrımı*, *anne babayla birlikte olma* ve *korunma hakkı* olmak üzere 9 adet tema bulunmuştur.

Eğitim Hakkı

Çocuk hakları bildirgesine göre eğitim çocukların genel kültür ve yeteneklerini, bireysel karar verme güçlerini, toplumsal sorumluluklarını geliştirecek ve topluma yararlı bireyler olmalarını sağlayacak güçte ve ailede başlayacak şekilde parasız ve zorunlu olmalıdır (md. 28). Bu çalışmada ele alınan eserde eğitim yoluyla toplumsal kalkınmayı sağlamak konusuna ağırlık verilmiştir. Bu bağlamda eğitimin ailede başlaması ve toplumsal olarak işe yararlılık sağlaması konularında kodlar oluşturulmuştur.

Ailede Başlaması

Eğitimin ailede başlaması ilkesi ile bağlantılı olarak kitapta, şehirli çocukların; Erkmen ve Aydın'ın, doktor ve öğretmen olan babalarının öğüt, tavsiye ve sözlerini sürekli olarak araya girerek bir motif şeklinde tekrarladıkları, dikkat çekici bir biçimde verilmiş, çocukların da bu yönlendirmeleri içselleştirdikleri ve yaşam alanında uyguladıkları görülmektedir. Aydın ve Erkmen'in babasının, çocuklarının hem bilişsel anlamda hayata hazır halde hem de iyi, sorumluluk sahibi, kendi ayakları üzerinde duran, duyarlı, toplumsal kuralların farkında ve onları önemseyen, toplumun her kesimini kucaklayan, devlet bilinci, ülke sevgisi, doğa sevgisini içselleştirmiş bireyler ve vatandaşlar olarak yetişmeleri konusunda oldukça hassas, idealist ve etkili bir yaklaşım benimsediği ve uyguladığı görülmektedir. Köylü çocuk olarak nitelendiren Hüsam'ın anne-babasının ise çocuklarına bu şekilde bir müdahalelerinin olmadığı, Hüsam'ın ailesinden edindiği herhangi bir öğretiyi ya da tavsiyeyi herhangi bir noktada ifade etmediği görülmektedir. Bu bağlamda eserde çocukların eğitimi ile ilgili göndermelerden bazıları şunlardır:

Şehirde yaşayan Aydın'ın babası, oğluna yalnızca kitap okuma konusunda teşvikte bulunmamakta aynı zamanda doğru kitap seçimi konusunda da uyarılarda bulunup bunun takipçisi olmaktadır. Buradan eğitilmiş olan ebeveynlerin, çocuklarının sadece temel bilgiler konusunda değil genel kültür gelişiminde de hassas oldukları, evde bir kitap okuma kültürü geliştirdikleri bulgusuna da ulaşılmaktadır:

Aydın, küçük odaya kapanmış, babasından gizli resimli roman okuyordu. Babası içeri giriverdi. Aydın saklamak istedi ama saklayamadı: Oğlum doğru dürüst kitap okusana sen artık büyüdün. Delikanlı oldun. Bak ne güzel kitaplar var evde. Biraz ciddi şeyler oku" (s.19).

Babam gelirken dedi ki, "dikkatli olun, her gördüğünüz şeyi anlamaya çalışın, köylülere yararlı şeyler yapın." (S.68).

Doğru babam da hep öyle der. Tüm ulusumuzun okuması gerekli. Atatürk de böyle istemiş. ama bir türlü gerçekleşmemiş. Biz büyüyünce bunu yapacağız (s.56).

Şehirde yaşayan Aydın ve Erkmen'in okuyup köyün ve ülkenin kalkınmasına katkıda bulunma yönündeki hevesli konuşmaları karşısında köyde yaşayan Hüsam'ın dedesinin, "köy çocuklarını da okutun" diyerek hem kendilerinin köy çocuklarının okuması konusunda güç ve imkanlarının olmadığını ve bunu şehirde yaşayan kesimden beklemediklerini hem de köylü şehirli ayrımı olmadan tüm çocukların eğitim alarak ülke kalkınmasında birlikte rol almaları gerekliliğini vurgulamıştır. Bu noktada, "oku-t" şeklinde bir ettirgen yapının kullanılması, eğitimin zorunlu ve parasız olması ilkesine rağmen, bunun köyde yaşayan kesim için mümkün olmadığını göstermektedir. Bilindiği gibi ettirgen yapıllı eylemlerde özne işi yapmaz, bir başkasına yaptırır.

Hüsam'ın dedesi söze karıştı.

Köy çocuklarını da okutun. Yalnız sizin okumanızla iş bitmez (s.56).

Benim babam hep köyleri anlatır, köyleri sevin. Atatürk, köylü bu yurdun efendisidir demiş.... (s.12)

*... Sahi mi? Çok isterim vallahi hem **babam** da yollar beni. "**Köyler görün, köyleri tanıyın der durur**" (s.9).*

Toplumsal Olması

Eğitim toplumun inşa aracıdır. Dolayısıyla topluma fayda sağlayacak örgün eğitim alan şehirli çocukların, ilk kez gördükleri köyü ziyaretlerinde, köye ve köylüye yararlı olacak, kalkınmalarını sağlayacak fikir ve öneriler sunmaları, bunu uygulamaya koymaları kitapta öne çıkarılan unsurlardandır. Eser boyunca şehirli çocukların köyün yoksulluğu ve az gelişmişliği üzerine düşünmeleri ve bu konudaki duyarlılıkları aktarılmaktadır. Bu da şehirli çocukların toplumsal duyarlılıklarını ve sorumluluklarını geliştirerek, genel kültür ve yetenekleri doğrultusunda topluma yararlı bir birey olmalarını sağlayacak şekilde bir eğitim aldıklarını göstermektedir. Ancak, köylülerin ve köy çocuklarının bu noktada yeterli olmadıkları, unutuldukları, ihmal edildikleri, hak ve fırsatlardan eşit olarak yararlanamadıkları görülmektedir. Bu durum; köylü-şehirli ayrımının vurgulanması, bizsiz şeklinde ayrıştırıcı bir söylem geliştirilmesi ve köylülerin sürekli kendilerini şehirliyle, şehirliyle lehine olacak şekilde karşılaştırması şeklinde esere yansımıştır.

Erkmen:

"Ben büyüyünce doktor olacağım dedi. Köylülere yardım edeceğim. Köylü hastalara parasız bakacağım. Parasız ilaç vereceğim.

Aferin. Sen ne olacaksın Aydın?

Ben de mühendis olacağım. Köylere yol yapacağım. Size iş bulacağım. Yoksulluktan kurtulmanız için çalışacağım.

*Sana da aferin. Büyüyünce inşallah sözlerinizi unutmazsınız. **Çünkü okuyan kişiler sonunda bizi hep unuturlar.***

Biz unutmayacağız. Bu köyü gördük ya, artık unutmayız.

Hüsam'ın dedesi söze karıştı.

Köy çocuklarını da okutun. Yalnız sizin okumanızla iş bitmez.

Doğru babam da hep öyle der. Tüm ulusumuzun okuması gerekli. Atatürk de böyle istemiş. ama bir türlü gerçekleşmemiş. Biz büyüyünce bunu yapacağız.

Aferin. Şimdi oldu işte (s.56).

*"Ne iyi" dedi Aydın. Benim babam da köylü, hep köyleri anlatır bize. **Köylüler devletimizin temeliymiş.** (s.8)*

*... Sahi mi? Çok isterim vallahi hem babam da yollar beni. "**Köyler görün, köyleri tanıyın der durur.**"*

Benim babam da yollar ama gitmek kolay mı?

Kolay olmasın be ne olacak insan güçlülere alışmalı, karşı koymayı öğrenmeli, öyle değil mi?

Bizim öğretmen de her zaman der ki, boyuna bir şeyler arayın, merak edin, bilinmedik bir şeyleri bulmaya çalışın (s 9)

Bütün buluşlar, bütün icatlar, hatta bütün yenilikler bir merakın sonucuymuş (s.10).

Yazar hikayenin düğüm kısmında toplumsal sorunlara çözüm bulma konusunda eğitimin işe yarar olması gerektiğini vurgulamıştır:

... Siz akıllı çocuklarsınız, dedi. Ben bunca yıl yaşadım. O suyun maden suyu olabileceğini ne düşündüm, ne de başkasından duydum. Bravo doğrusu (s.70).

Bu çocuklar yaman dedi kendi kendine. Cin gibi çocuklar. Biraz daha kalırlarsa köyü değiştirecekler (s.73).

Sağlık Hakkı

Çocuk hakları bildirgesine göre; çocuklar özel olarak korunmalı, yasa ve gerekli kurumların yardımı ile fiziksel, zihinsel, ahlaki, ruhsal ve toplumsal olarak sağlıklı, normal şartlar altında özgür ve onuru zedelenmeyecek şekilde yetişmesi sağlanmalıdır (md 24). Bu amaçla, çıkarılacak yasalarda çocuğun en yüksek çıkarları gözetilmelidir. Bu çalışmada, çocukların yaşam şartları sağlık hakkı ile ilişkilendirilmiştir. İncelenen eserde şehirli ve köylü çocukların yaşam koşulları arasında farklılıklar gösterilmektedir. Örneğin şehirdeki çocukların ikamet ettikleri ve oyun oynadıkları alanlar oldukça sınırlı, kısıtlayıcı ve fiziksel anlamda çocukların sağlıklı yetişmeleri için uygun değildir. Bu durum, eserde hem anlatıcı bakış açısından ve kelime seçimleri yoluyla, hem de çocukların sık tekrar ve vurgularıyla aktarılmaktadır.

Aydın'la Erkmen iki apartman arasında kalan **daracak** boşlukta oynuyorlardı Ama kentin bu kesiminde **top oynamaya uygun genişçe bir yer yoktu**. Her yer **tıklım tıklım apartmanlarla** doluydu yan sokakta boş bir arsa vardı ama onu da bu yıl kapatmışlardı (s. 5)

... burası köyüne benzemiyordu. Gezecek yer yoktu. Ne zamandır Güneşi görememişti, toprağa basamamıştı. Dereye girip çimememişti. **Her yer beton, her asfalt, her yer apartman**. (s.11).

Bununla birlikte, köyden şehre çalışmak için gelen Hüsam ve babası, yoksulluk nedeniyle, diğer çocuklardan daha da kötü koşullarda, nefes almayan güneş girmeyen bir bodrum katında yaşamak zorunda kalmaktadır. Sürekli temizlik ve bakım yapamayacağı için saçları kısıcık kesilmiş, ayağında çocuğun sağlıklı gelişimi için uygun olmayan ayakkabılar olduğu vurgulanmıştır.

Hüsam, **bodrum kattaki** evlerinden çıkmış, bunlara **bakıyordu**. Saçları **dipten kesikti**. Ayağında **kara lastik ayakkabılar** vardı (s.7).

Köylü çocuklar ise doğa ile iç içe ve fiziksel gelişimlerine uygun bir ortamda büyümektedirler. Bu durum, şehirli çocukların ve anlatıcının ağzından aktarılmaktadır:

Karınlarını doyurunca topu alıp dışarı çıktılar. Aydın çayirlara doğru baktı. "Abooo" diye bağırdı. "Amma da top oynayacak yer ha." (s.36)

.... Oh be dedi Aydın. Altımızda toprak, üstümüzde güneş, ne güzel be. Ankara'da ne toprağı görebiliyoruz böyle ne güneşi. Oysa insan toprağa basmalıymış Bir yerde okumuştum, sağlık bakımından çok yararlıymış (s.73).

Katılım Hakkı

Çocuk hakları bildirgesine göre taraf devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkına saygı duyarak tanırırlar ve özendirilirler. Çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanat ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusuna uygun ve eşit fırsatlar sağlamasını teşvik ederler (md.31). Eserde, şehirde yaşayan çocukların; öğretmenleri, evde bulunan ve ailelerinin sürekli okumaları teşvik ettikleri kitapları ve televizyon yoluyla bilgi, görgü ve kültürlerini artırarak sosyal yaşama bu şekilde bir katılım sağladıkları görülmektedir. Köyde ise, yol, elektrik ve televizyon bulunmadığından köylü çocukların sosyo kültürel yaşama televizyon yoluyla dahi katılımları mümkün olmamaktadır.

Televizyonu soruyorlardı. Öğretmenleri anlatmıştı ama hiç görmedikleri için nasıl olduğunu, neler gösterdiğini merak ediyorlardı (s.39).

Hele Hüseyin pek ilgileniyordu:

Nasıl bir şey, bir görsem, dedi. Dünyanın her yerini gösterirmiş öyle mi?

"Gösterir ya, çok güzel, çok yararlı bir araç. Denizlerin dibini bile gösterir. Çeşit çeşit hayvanlar, balıklar, otlar, hatta ağaçlar var denizin dibinde. Ben o programı çok severim. Sonra spor gösterileri, futbol, yüzme, koşu, boks maçları. Neler neler.. (s.40).

Ayrıca, katılım hakkı teması, şehirli ve köylü çocukların birlikte vakit geçirmeleri ile ilgili anlatımlarla belirtilmiştir. Eserde, şehirli çocuklar arkadaşlarının köyünü ziyaret ederek oradaki sosyal yaşama katılmışlar, her iki tarafın ailesi de bu konuda çocukları teşvik etmiştir. Özellikle şehirli çocukların köy yaşantısı ve çalışma

süreçleri ile oradaki sosyal ve kültürel hayatı tanımaları ve bunlara katılmalarına yerel halk ile bütünleşmelerine imkan sağlayan köy ziyareti, bahsi geçen açılardan şehirli çocukların farklı bir sosyo kültürel yaşama katılımlarını sağlayarak gelişimlerine katkıda bulunmuştur. Böylelikle hem şehirli çocukların hem de köydekilerin bakış açıları değişmiş, hem bilgi ve deneyim hem de kültürel açıdan bir alışveriş süreci gerçekleşmiştir. Şehirli çocuklar, köyde köylülerle birlikte doğayı ve koşullarını keşfetmiş, odun toplamış, oyunlar oynamış, bağ-bahçe işleri yapmış, ürünleri nasıl koruyacaklarını öğrenmiş, birbirlerini yakından tanıyarak hep birlikte hoşça vakit geçirip mutlu olmuşlardır.

...İki gün sonra Aydın, Erkmen, Hüsam yola çıktılar. Onları kimse uğurlamadı. Yalnız Aydın'ın babası, haydi bakalım delikanlılar dedi. Kendiniz gidip kendiniz geleceksiniz. Kimseden yardım beklemeyin. Size 10-15 gün izin veriyoruz. Sıkılırsanız daha önce de gelebilirsiniz. Ama hoşunuza giderse bize mektup yazın. Birkaç gün daha kalın. Bu gezi sizin için iyi olacak... (s.24).

Biriken sularla ellerini yüzlerini yıkadılar. Acıkmışlardı. Hüsam birkaç domates, biber koparıp getirdi. Torbadan ekmek çıkardı. Tuzlayıp iştahla yediler. Dalından kopmuş taze domatesler lezzetliydi. Sonra bağın alt tarafındaki dut ağacına çıktılar, dut yediler (s.51).

... Hüsam'ın dedesi kapının önüne oturmuş, birtakım eski demirlerle tellerle bir şeyler yapıyordu.

Ne o dede, ne yapacaksın onları?

Tilki yakalayacağım, dedi. Komşunun kümesine bir tilki dadanmış, iki tavuğunu götürmüş. Ben de tuzak kurup yakalayacağım. Yarın bizim tavuklara da gelir.

Nasıl yakalayacaksın?

Görürsün şimdi.

Demirleri birbirine bağladı, telleri büküp sıkıştırdı. Yayları gerdi.

Hıh tamam. Bir parça ekmek verin. Gelin şimdi arkamdan (s.53).

... Köyde yaşam zevkli geçiyordu. Her gün bir yere gezmeye gidiyorlardı. Köylülerle konuşuyorlar, kendi yaşlarındaki çocuklarla arkadaşlık yapıyorlardı. (s.56).

... Ertesi gün Derindere'ye gittiler. Ormanın içinde uzak bir yerd (s.57).

Oyun Oynama Hakkı

Çocuk hakları bildirgesine göre taraf devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkını kullanması amacıyla çocukların özellikle beslenme, giyim ve oyun konularında maddi yardım-destek programlarını uygulamaya koyar (md.18). Bu çalışmada oyun oynama hakkı temasıyla şehirli ve köylü çocukların oyun oynama alanları, oyun oynayabilme imkanları/imkansızlıkları ve oynadıkları oyunların farklılıkları üzerinde durulmuştur. Şehirde yaşayan çocuklar için oyun alanı ve koşulları sağlanamamakta, hatta oyun oynamak tehlikeli bir hale gelmekte, ailelerinin bu konuda sürekli uyarı ve tembihlerine maruz kalmakta, çocuklar özgürce istedikleri oyunları istedikleri şekilde ve yerde oynayamamaktadırlar. Bununla birlikte, köyde yaşayan çocukların oyun oynayacak geniş alanları, mera ve bahçeleri bulunmakta, köy işlerinden arta kalan zamanlarda ve imkanlar dahilinde oynayabilmektedirler; çünkü köyde yokluk vardır, top oynayacak alan olsa da 'top alma imkanı' yoktur, bu nedenle topla oynanan oyunlara dair bilgileri yoktur. Şehirden gelen çocuklar köyde özgürce oynayabilmiş, keyifli vakit geçirebilmiş, gerçek anlamda 'çocuk' olabilmişlerdir.

"Sen nerden geldin?

-Günoluk köyünden.

-Nerde bu Günoluk köyü?

-Dee... Şu tarafta, uzak.

-Nasıl sizin köyü?

Güzel. Ormanlık. Hem de geniş çayırı var.

Orada olsak ne güzel top oynanır değil mi?

Oynanır emme biz top bilmeyiz. Topumuz yok.” (s. 7).

*Aydın’la Erkmen iki apartman arasında kalan **daracık** boşlukta oynuyorlardı. (...) Top ikide bir caddeye kaçıyordu. Cadde işlekti. Arabalar, taksiler, otobüsler hiç durmadan vızır vızır gelir geçerlerdi. Onun için caddeye çıkıp topu almak **tehlikeliydi**.*

“Top oynamayı tehlikeli oluyor başka bir oyun bulun

Aydın’la Erkmen top oynamak istiyorlardı. En çok top oynarken zevk alırlardı. Ama kentin bu kesiminde top oynamaya uygun genişçe bir yer yoktu. Her yer tıklım tıklım apartmanlarla doluydu yan sokakta boş bir arsa vardı ama onu da bu yıl kapatmışlardı. Odun kömür yığmışlar, satış yapıyorlardı. Çocuk sokmuyorlardı içine. (s. 5)”

Karınlarını doyurunca topu alıp dışarı çıktılar. Aydın çayırlara doğru baktı. “Abooo” diye bağırdı. “Amma da top oynayacak yer ha.” İyice gerilip topa vurdu. Top minare boyu havalandı. Yere düşünce ev boyu zıpladı. Ne araba geçiyordu, ne korkacak bir şey vardı. Dilediği yerde yuvarlanıyordu. (s.36-37).

Aydın güldü:

Davarlar gibi yayılıyorz.

Ben kuzuyum meee...

Ben de oğlağım eee...

Ben de çobanım heyt heyt!..

Fino geriden hav hav ürdü.

Tamam bir o eksikti.

Hep birden gülmeye başladılar. Yerlere yıkıldılar güle güle. gözleri yaşardı.. Fino ne olduğunu anlamıyor, habire havlıyordu (s.58).

Gelişim Hakkı

Çocuk hakları bildirgesine göre taraf devletler, çocuğun temel yaşam hakkının olduğunu kabul ederek hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler (md.6). Ayrıca çocukların zihinsel, bedensel ruh sağlığı ahlaki gelişimlerinin sağlanması bakımından yeterli bir hayat seviyesine hakları olduğunu kabul ederler (md.27). Bu çalışmada *gelişim hakkı* ana teması *fiziksel ve zihinsel gelişim* olarak kategorize edilmiştir. Çocukların sağlıklı gelişmeleri adına fiziksel koşulların uygun olup olmaması *fiziksel gelişim* olarak kategorize edilmiştir.

Şehirde yaşayan çocukların koşullarının, onların fiziksel gelişimine uygun olmadığı, koşup oynayıp çeşitli bedensel aktivitelerde bulunmaları adına imkân sağlamadığı vurgulanmaktadır. Üstelik bu türden etkinliklerde bulduklarında çeşitli tehlikeler, kazalarla, yaralanmalarla hatta araçların çarpma riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu nedenle de, güneş görmeyen evlerde dört duvar arasına sıkışıp kalmakta kısıtlanmış hissine kapılmaktadırlar. Ancak köyde yaşayan çocuklar, açık alanlarda, bedensel hareket gerektiren, fiziksel gelişimlerine katkıda bulunacak iş ve eylemlerde bulunabilmektedir.

Fiziksel Gelişim

Hüsamların evi, bodrum katta, karanlık, daracık bir yerdı. İyi aydınlanmıyordu. Önlerinde duvar, yanlarında apartman vardı. Gökyüzü görünmezdi. Caddeden geçen taşıtların uğultusu hiç kesilmez, sabahtan akşam, akşamdan gece yarısına kadar sürerdi. Hüsam ilk geldiği günler çok rahatsız olmuştu. Sonra biraz alıştı. Gürültüyü duymaz oldu. Ama bu karanlık, bu dört duvar buna alışamıyordu. Kuyunun içine düşmüş gibiydi. Köyündeki genişlik, ufuklara doğru uzanan dağlar burada yoktu. Bir tepeye çıkıp “Heyyy” diye bağıramıyordu. Toprak yollarda yalınayak koşamıyordu (s.16).

Oyun oynayacak yeriniz yok. Her yer betonla asfalt . giderlerse arkadaşlarını da götür. Ben hep acırım buradaki [şehirdeki]çocuklara. Ayakları toprağa basmıyor, yazık. Doğru düzgün güneş yüzü görmüyorlar. Onun için ne yeseler yaramıyor. Soluk benizli oluyorlar. Köy yerinde büyüseler böyle mi olurlar? Yüzlerinden kan damlar. Ama nerdeeee (s.18)

..... “Yok arkadaş, yorulduk. Benim belim ağrıdı vallahi”

“Top oynamaya benzemiyor değil mi?”

Benzemiyor ya

“Ama asıl yararlı beden eğitimi bu. Bir iş yapmış oluyoruz.” (s.51).

Zihinsel gelişim

Bu çalışmada incelenen eserde çocukların zihinsel gelişimlerini konu alan konuşmalar ya da anlatıcının aralara girerek belirttiği durumlar, *zihinsel gelişim* olarak adlandırılmıştır. Ele alınan eserde zihinsel gelişim kategorisi genellikle şehirli çocuklarla ilişkilendirilmiş, öğretmenleri ve aileleri yoluyla zihinsel gelişimlerinin nasıl yapılandırıldığına dair diyaloglara yer verilmiştir. Böylelikle merak, araştırma, sorma, yılgınlık göstermeme, problem çözme, bir duruma farklı açılardan bakma, detayları ve derinliği görme ile sürekli öğrenme halinde olma gibi zihinsel yeterlilik ve becerilerle donatıldıkları gösterilmektedir. Ayrıca, köyde olmayan ama şehirde olan televizyon yoluyla da şehirli çocukların zihinsel gelişimlerine katkıda bulunduğu görülmektedir. Köyde yaşayan çocukların ise doğaya dair bilgi ve deneyimleri vardır. Şehirde yaşayan çocukların teoride öğrendiklerinin köylü çocuklarca, eğitim almadıkları halde, doğrudan işlevsel bir bağlantısı keşfedilmiştir:

Hüsam işin kolayını biliyordu. Eline irice bir sopa almıştı. Kaldıraç gibi kullanıyordu. Tomruğun altına sokup ileri kıvırıyordu. Öbürleri de öyle yaptılar. İşin kolayını almışlardı. “Biz bunu derste okuduk dedi Aydın. Adı kaldıraç. Az kuvvetle çok iş yapmak için kullanılır.”

“Biz de okuduk. Ama öğretmen tomruk taşırken kullanıldığını söylememişti. (s.31).

Bayılma da dikkatli bak. Baktığını gör gördüğünü anla,. Bizim öğretmen hep böyle der (s.34).

Televizyonu soruyorlardı. Öğretmenleri anlatmıştı ama hiç görmedikleri için nasıl olduğunu, neler gösterdiğini merak ediyorlardı (s.39).

Hele Hüseyin pek ilgileniyordu:

Nasıl bir şey, bir görsem, dedi. Dünyanın her yerini gösterirmiş öyle mi?

“Gösterir ya, çok güzel, çok yararlı bir araç. Denizlerin dibini bile gösterir. Çeşit çeşit hayvanlar, balıklar, otlar, hatta ağaçlar var deniz dibinde. Ben o programı çok severim. Sonra spor gösterileri, futbol, yüzme, koşu, boks maçları. Neler neler.. (s.40).

Ayda bile böyle yer yok dedi Aydın.

Gelin şu mağaraya girelim.

Belki vahşi hayvan vardır. Yok be, biz buralara kaç kere girdik. Olsa olsa kuşlar vardır. Güvercinler, yarasalar...(s.60).

İsim Sahibi -Vatandaş Olma Hakkı

Çocuk hakları bildirgesine göre çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır (md.7). Eserde yer alan karakterlerin içerisinde sadece çocukların isimlerine yer verilmektedir; şehirde yaşayan çocuklar Aydın ve Erkmen ile köyde yaşayan ancak babasının çalışma zorunluluğu nedeniyle onunla birlikte şehre gelen Hüsam. Diğer karakterler toplumsal rollerine göre kitapta var olmakta ve adlandırılmaktadır; dede, muhtar, çoban, Hüsam’ın annesi, Aydın’ın babası vb. Öte yandan, çocukların isimlerinin kitapta yer alan sosyal konumlara göre verildiği görülmektedir.. Örneğin Aydın ve Erkmen karakterleri şehirli çocuklara ait isimlendirmeler iken Hüsam, köylü çocuğa verilmiş bir isimlendirme olarak eserde aktarılmıştır. Yazar, çocuklara isim sahibi olma ve vatandaş olma hakkı verilmesi ile ilgili duyarlılığını romanda yalnızca çocukların isimlendirilmesi ile yapmaktadır.

Çocuk hakları bildirgesinin hazırlanma aşamasında, *çocuğun toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklar dikkate alınmıştır* (Bozkurt, 2011, s. 150). Ayrıca ailenin toplumun en küçük temel birimi olduğu kabul edilerek çocuk hakları bildirgesinin maddelerinin yazılmasında ailenin bu sorumluluğunu çocuğa doğru şekilde yansıtabileceği konusu da (Erbay, 2019) maddeler yazılırken göz önüne alınmıştır.

Eserde ulus olma bilinci, köylü ve şehirlilerin ulusun çıkarları için birlikte çalışmasına ilişkin olumlu ve olumsuz ifadeler, beklenti ve gerçeklik karşıtlıkları *vatandaş olma hakkı* teması altında ele alınmıştır. Köylüler, şehirliileri;

şehirlililer de köylüleri pek tanımamakta, tam bir bütünleşme görülememektedir. Köy ve köylü ile ilgili bazı idealist ve ezberlenmiş sözler olsa da, köyün ve köylünün gerçekliği bununla örtüşmemektedir, ancak şehirdeki çocukların olması gereken, idealize edilmiş bir bakış açısı, bilinç ve öğretilerle eğitildiği görülmektedir. Buna karşın, köylüler yoksulluk içinde, kendilerini dışlanmış, unutulmuş ve ötelenmiş hissetmektedirler:

*“Ne iyi” dedi Aydın. Benim babam da köylü, hep köyleri anlatır bize. **Köylüler devletimizin temeliymiş.***

Elbet, her şeyi onlar üretiyorlar, değil mi Hüsam?

*[Hüsam] **boynunu büktü**, yuvarlak yüzlü saf bir çocuktu. Buralar kendi çevresi olmadığı için, biraz yılgın duruyordu. Köyünde olsa kim bilir ne canlı ne gırgın bir çocuktu. (s.8).*

Şehirli çocukların, köy ve köylüler için onları kalkındırmak adına yapmayı vaad ettikleri şeyler bile köylüler için gerçekçi ve inanılır gelmemekte, önünde sonunda ve şimdiye kadar olduğu gibi yine unutulacaklarını düşünmektedirler:

*Sana da aferin. Büyüyünce inşallah sözlerinizi unutmazsınız. **Çünkü okuyan kişiler sonunda bizi hep unuturlar (s.56).***

*Benim babam hep köyleri anlatır, köyleri sevin. Atatürk, **köylü bu yurdun efendisidir** demiş.... (s.12)*

Aslında şehirli çocuklar, aile ve okul yoluyla aldıkları eğitimler ile, köy-şehir ayrımı yapmadan, tüm yurdu kapsayan bir devlet ve vatandaşlık bilinci geliştirmişlerdir:

.... Biz ulusça köylüyüz (s.28).

***Yurdumuzda** ne güzel ormanlar varmış meğer... (29)*

*Uçsuz bucaksız bir ülke **Türkiyemiz** (s.34).*

Köy çocuklarını da okutun. Yalnız sizin okumanızla iş bitmez.

Doğru babam da hep öyle der. Tüm ulusumuzun okuması gerekli. Atatürk de böyle istemiş. Ama bir türlü gerçekleşmemiş. Biz büyüyünce bunu yapacağız.

Aferin. Şimdi oldu işte (s.56).

Eserde vurgulanan aynı çatı altında birlik olma, devlet olma ve biz bilinci, şehirli çocukların toplumsal bilinç odaklı aldıkları eğitimi köye ziyaretlerinde göstermeleri ve kullanmaları, toplumsal katkı bağlamında sorunlara çözüm üretme aşamasında da ortaya çıkmıştır:

.... Sonra mağaradan çıktılar. Bir kayanın üstüne oturup çevreye bakmaya başladılar. Derenin içinde sellerin getirdiği kuru ağaç kütükleri vardır. Bunlar toplanıp götürülebilse kim bilir kaç kamyonu doldururdu.

Yazık, ne kadar çok odun, çürüyüp gidiyor....

Yol yok götürmek olanaksız.

Varlık içinde yokluk.

*Aydın acı acı başını salladı. Üzülmüştü. **Dikkatle bakınca insan gerçekleri görüyordu.***

Buralara yol yapılmalı. Ağaçları değerlendirmeli. Kimbilir ne paralar tutar? Bu paralar köylünün cebine girmeli. O zaman yoksulluk kalır mı hiç? (s.61)

... Buldum... Giderken bir şişe götürürüz. Babam Ankara’da bunu inceletir. Eğer maden suyu ise köy zengin oldu gitti. Şişesi elli kuruş.... (s.66).

... Valla doğru kimseye e söylemeyelim. Köyün ortak malı olsun. (s.66).

Erkmen:

“Ben büyüyünce doktor olacağım dedi. Köylülere yardım edeceğim. Köylü hastalara parasız bakacağım. Parasız ilaç vereceğim.

Aferin. Sen ne olacaksın Aydın?

Ben de mühendis olacağım. Köylere yol yapacağım. Size iş bulacağım. Yoksulluktan kurtulmanız için çalışacağım.

Sana da aferin. Büyüyünce inşallah sözlerinizi unutmazsınız. Çünkü okuyan kişiler sonunda bizi hep unuturlar.

Biz unutmayacağız. bu köyü gördük ya, artık unutmayız.

Hüsam'ın dedesi söze karıştı.

Köy çocuklarını da okutun. Yalnız sizin okumanızla iş bitmez.

Doğru babam da hep öyle der. Tüm ulusumuzun okuması gerekli. Atatürk de böyle istemiş. ama bir türlü gerçekleşmemiş. Biz büyüyünce bunu yapacağız.

Aferin. Şimdi oldu işte (s.56).

Fırsat Eşitliği

Çocuk hakları bildirgesi, tüm dünya çocuklarının evrensel çocuk hakları bildirgesinden din dil, ırk, renk, cinsiyet, milliyet, mülkiyet, siyasi, sosyal sınıf ayrımı yapılmaksızın yararlanmaları üzerinedir. Ayrıca "taraf devletler, sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya vasilerinin sahip oldukları ırk, cinsiyet dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve kabul ederler" (md.2). Dolayısıyla bu madde ve bildirgenin var oluş sebebi dolayısıyla taraf devletlerin hiçbir çocuğa herhangi bir ayırmda bulunmayacağını, çocukların bu tarz ayrımlardan ya da sosyo ekonomik durumlardan ötürü mağdur olup hak yoksunluğuna maruz kalmaması gerektiğini kabul etmesi gereklidir.

Bu çalışmada *sınıf ayrımı* teması eserdeki karakterlerin söylemleri ve anlatıcının değerlendirmeleri üzerinden aktarılmıştır. Eserde, babasının çalışabilmesi için onunla birlikte şehre gelen Hüsam, sosyo-ekonomik ve kültürel düzey olarak şehirde yaşayan çocuklardan farklıdır. Bu durum ve imkânsızlıklar da onda çekingenlik durumu oluşturmakta, ilk etapta şehirde çocuklara hemen sokulamamakta, yabancı ve dışarıda hissetmekte, girişken ve aktif olamamakta, daha çok edilgin düzeyde dışarıdan onların oyunlarını izlemek durumunda kalmaktadır. Aynı zamanda, köydeki çocukların şehirdeki çocuklar gibi oyuncaklarının, toplarının olmadığı bu nedenle de bu tarz oyunları bilmedikleri, kıyafetlerinin eski, ayakkabılarının kara lastik şeklinde tabir edilen rahatsız ve gelişim için uygun olmayan türden olduğu görülmektedir. Köyde yaşayan çocukların şehirleri ve oradaki imkânları bile bilmedikleri, elektrik, televizyon gibi gelişimlerine katkı sağlayacak olanaklara da sahip olmadıkları görülmektedir. Bu bağlamda da köylü-şehirli çocuklar arasında sınıf ayrımı, çocuklar üzerinden gösterilmekte, köydeki çocukların bazı hak ve imkânlar açısından yoksunluğa maruz kaldıkları görülmektedir. Hatta köydeki yoksulluktan dolayı, aile birliği sağlanamamakta, aile bireylerinin bazıları şehirde çalışmak üzere evden ayrılmakta, çocuklar da bu durumdan etkilenmekte, anne, baba ve kardeşlerinden ayrı yaşamak zorunda kalmaktadırlar.

Hüsam bodrum kattaki evlerinden çıkmış, bunlara bakıyordu. Aynı yaşlarda bir çocuktu. Saçları dipten kesikti. Ayağında kara lastik ayakkabılar vardı. Köyünden yeni geldiği için kentli çocuklara fazla sokulamıyordu. Onlar da nedense hep uzak duruyorlardı. Hüsam'ı gereği gibi tanıyamamışlardı. Duvara yaslanıp bakmaya başladı. Şimdiye kadar hiç top oynamamıştı. Ama gittikçe hoşuna gitti. Neşelerine katıldı. Onlar gülerken güldü, topları yakalarken heyecanlandı. Biraz daha yaklaştı (s.6).

"Orada olsak ne güzel top oynanır değil mi?"

"Oynanır emme biz top bilmeyiz. Topumuz yok." (s. 8).

Boynunu büktü, yuvarlak yüzlü saf bir çocuktu. Ama güçlüydü. Buralar kendi çevresi olmadığı için, biraz yalgın duruyordu. Köyünde olsa kim bilir ne canlı ne girgin bir çocuktu. (s. 8).

Sakalı bıyığı kırışmış bir adam kendilerine gülüyordu.

....

Aferin. Şehirli çocuklar da çalışmış demek. (s.31)

Hüsamın arkadaşlarından Ali ve Hüseyin de katıldılar. Birlikte konuşarak söyleşerek yürüyorlardı. Üstleri başları eskiydi. Dilleri değişti. Ama sevimli çocuklardı. Hep Ankara'yı soruyorlardı. Televizyonu soruyorlardı. Öğretmenleri anlatmıştı âmâ hiç görmedikleri için nasıl olduğunu, neler gösterdiğini merak ediyorlardı (s.39).

Sana da aferin. Büyüyünce inşallah sözlerinizi unutmazsınız. Çünkü okuyan kişiler sonunda bizi hep unuturlar (s.56).

.... O zaman bizim çok sağlıklı olmamız gerek dedi Ali. İşimiz hep toprağın üstünde. Ama çok hasta çıkıyor köyden.

Onun başka nedenleri vardır. Babamın dediğine göre köylüler çok çalışmış. Ben de öyle gördüm doğrusu.

Hüü hem de nasıl? Yarın harmanlar çıkınca gör. Geceyi gündüze katarız. Yemekten içmekten kesilir.

Belli zati, köyde hiç şişman adam görmedim. Hep zayıf, çelimsiz. Nedenini bilmek isterdim.

Yokluktan canım. Geçen gün Yakup dayı dedi ya **“köyde ekmek olsa kimse şehirlere gitmez.”** (s.74)

Anne-Babasıyla Birlikte Olma Hakkı

Sözleşme, çocuğun tam ve uyumlu gelişebilmesi için aile ortamında yetişmesi gerektiğini esas almıştır (Bozkurt, 2010). *“Taraf devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişiminin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilelere düşer. BU kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler (md. 18).*

Küçük yaşlarda çocuğu annesinden ayırmamak için bütün olanaklar kullanılmalıdır. Çalışmada incelenen eserde Hüsam isimindeki karakter, babasının çalışması dolayısıyla şehirde babasıyla birlikte yaşamakta, bu nedenle de annesinden ve kardeşlerinden ayrı kalmaktadır. Aynı şekilde köydeki kardeşleri de babalarından ayrı kalmaktadır.

Annesi, dedesi, kardeşleriyle sevgiyle karşıladılar.

Hüsam oturamadı. Bir içeri girdi, bir dışarı çıktı. Evin her tarafına elini sürdü. **Özlemine ancak böyle gideriyordu.**

“Emmim nasıl, davarlar nasıl, inek nasıl?”

“İyiler, hep iyiler. Siz nasılsınız?”

“Biz de iyiyiz. Babamın çok selamı var. Harmanda izin alıp gelecek. Şu parayı yolladı, alın ” (s.35).

Koruma Hakkı

Çocuk hakları bildirgesi, çocuğun yüksek yararı ilkesine göre yapılandırılmıştır. Ayrıca *taraf devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarına taahhüt ederler (md.3).*

Top ikide bir caddeye kaçıyordu. Cadde işlekti. Arabalar, taksiler, otobüsler hiç durmadan vızır vızır gelir geçerlerdi. Onun için caddeye çıkıp topu almak tehlikeliydi. **Aydın’ın ve Erkmen’in annesi sık sık tembih ederlerdi:** “Aman caddeye çıkmayın dikkat edin. Top oynamayın tehlikeli oluyor başka bir oyun bulun” (s.5)

Ne bu üstün başın? Sabahleyin ben sana **ne tembih ettim?** Gir tuvalete bakim, **iyice yıkan.** Elini yüzünü sabunla. **Bir daha dışarı çıkmak yok!** Top yüzünden başına bir iş gelecek diye ödüm kopuyor. Top oynayacak yer mi burası? (s.14).

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Çocuk hakları, doğal hukuk hakları çerçevesinde ele alınmakla birlikte insan onuru ve saygınlığının kazanılmasında yalnızca çocuğun değil toplumun da yararı vardır (Akyüz, 2010). Çocuk hakları eğitiminin verilmesi, gelişmiş bir yurttaşlık bilincine sahip olma, hak ve sorumluluklarının farkına varma konusunda bir bilinç oluşturma ile ilgili etkili bir vatandaşlık eğitimi için rehberlik ederken diğer yandan çocukların ihmal ve istismardan korunmaları konusunda yardımcı olur. 21. yüzyıl demokratik değerleri kazandırma ve benimsetme konusunda eğitim olanaklarının kullanıldığı bir yüzyıldır. Çocuklar bu şekilde toplumsal rollerinin farkına varır ve kendi içlerinde de dayanışma, birlikte yaşama, toplumsal sorunlara çözümler bulma ile ilgili deneyimleri arttırılır. Bunun için yalnızca çocukların eğitilmesi değil, ebeveyn ve öğretmenlerin çocukları ihmal ve istismardan koruma, toplumsal değerleri ve bilinci öğretme konusunda farkındalık geliştirmeleri gerekmektedir. Nitekim incelenen eserde de şehirde yaşayan çocukların öğretmen ve doktor babalarının köy ve köylülük bilinci ile ilgili çocuklarına öğütleri ebeveynlerinin eğitimlerinin önemi konusunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte Çocuk Hakları Sözleşmesinin 12. maddesi; taraf devletlerin *“sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili*

araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini taahhüt ederler" biçiminde düzenlenmiştir (Tezcan ve ark., 2014). Dolayısıyla sözleşmenin kendisi de yetişkinlere çocukları kendi hakları konusunda eğitime yükümlülüğü vermektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 17. maddesi taraf devlerin "kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar" bu amaçla çocuk kitaplarının üretimi ve yayılması sözleşmenin teşvik ettiği konulardan biridir. Tüm bu teşvik ve önerilere rağmen çocukların hakları ile ilgili eğitimler istenilen düzeyde değildir (Akyüz, 2010). Bu bağlamda ele alınan çalışmada incelenen eserde yazar, çocuk haklarını sosyal haklar bağlamında ele almıştır. Örneğin eğitim, sağlık, katılım gibi haklar sosyal haklar olarak değerlendirilmektedir. Sosyal haklar, çocukların köylüyü ve köy yaşantısını incelemeleri, aktif olarak bu yaşantıya katılmaları ile öğretilmektedir. Bu durum, yazarın toplumsal gerçekçi yaklaşımı ile açıklanabilir. Ayrıca şehirli çocukların babalarının ve öğretmenlerinin ağzından sürekli *gördüğünü anla, bak da gör* şeklinde nasihatler duyulması bu durumu kanıtlamaktadır. Çocuk edebiyatı yazarlarının eğitimin toplumsal bir fayda sağlaması açısından aydınların rehberlik etmesi vurgusu, edebiyatın eğitsel işlevinin gerçekleştirilmesine yardımcı olmaktadır. Benzer durum Mehmet Güler'in eserlerinde de vardır. Yazar, eserlerinde çocuk haklarını sosyal haklar bağlamında ele almış ve çocukların işçi olarak çalıştırılmasını önleyici tedbirler alınmasını istemiştir (Avcı, 2017). Nitekim Çankaya (2013) da edebiyatın toplumsal işlevine dikkat çekmekte ve bunun köy enstitülü yazarların ortak özelliği olduğunu düşünmektedir. Bu çalışmada ele alınan Talip Apaydın'ın hem köy enstitülü hem de öğretmen olduğu hesaba katıldığında bu durum şaşırtıcı olmamaktadır.

Çocuk edebiyatı, dil gelişiminin yanı sıra sosyal gelişimin de önemli bir parçasıdır (Şirin, 2016). Çocukların, geleceğin yetişkinleri olarak kendilerini rahat bir şekilde ifade etmeleri, sosyal ilişkiler kurmaları edebiyat kültürleri ile gerçekleşecektir. Bu nedenle, ilk okuma yaşlarından itibaren duygu ve düşüncelerini rahat bir şekilde ifade edecekleri bir ortamda yaş düzeylerine uygun kitaplar seçebilmeleri kendi hakları ve özgürlüklerini ifade etmelerinde önemli bir basamak olacaktır. Bu açıdan bakıldığında kültürel ve evrensel değerlerin öğretimi çocuk edebiyatı yoluyla gerçekleşebilir (Namlı Altıntaş ve ark., 2019). Çocukların kültürel değerlere yazarlar gözünden bakmaları onların bakış açılarını da zenginleştirecektir. Öte yandan çocuk edebiyatı ürünleri çocuk haklarının öğretiminde de kullanılmaktadır. Örneğin Bilge (2018) insan haklarının korunmasında edebiyatın romandaki karakterlerin ihlal ettiği veya koruduğu durumlar üzerinden değerlendirme yapılabileceğini belirtmiştir.

Çocuk kitapları, çocuğa uygun bir düzeyde seçildiği sürece eğitim amacıyla kullanılabilir. Nitekim Karaman-Kepenekçi (2010) tarafından yapılan bir araştırmaya göre Millî Eğitim Bakanlığının tavsiye ettiği 100 temel eserin %56.1'inde çocuk hakları bakımından olumlu, % 43.9 olumsuz ifadeler bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında olumsuzlukların oldukça fazla olduğu söylenebilir. Bu düşünce doğrultusunda çocuk edebiyatı ürünlerinin insan doğasına ve davranışlarına uyumlu, çocukların sezgisel bakış açılarını geliştirebilecek ürünlere sahip olmaları gerektiği söylenebilir (Sever, 2002).

Bu çalışmada araştırma sonuçları doğrultusunda *Dağdaki Kaynak* isimli çocuk romanında çocukların yetişkinler gibi sosyal haklara sahip olmaları gerektiği, edebi araçlar kullanılarak aktarılmıştır. Öyle ki araştırmada ortaya çıkarılan eğitim ve sağlık hakları ile ilgili tema ve kategorilerin içeriği bu düşünceyi kanıtlar niteliktedir. Yazar, eğitimin yalnızca okulla sınırlı olmayıp aileyle ilişkilendirilmesi ve toplumu kalkındırması yönüne şehirli çocuk kahramanlar üzerinden vurgu yapmıştır. Bu düşünce doğrultusunda toplumcu gerçekçi bir yazar olarak Talip Apaydın'ın köylüyü kalkındırma görevini şehirliye dolayısıyla daha fazla hak ve fırsatlara sahip olan okumuş aydın kesime verdiği açıktır. Bununla birlikte yazar, çocukların köylü-şehirli ayrımı yapılmadan, fırsat eşitliğini dikkate alarak okutulması, sosyo-kültürel faaliyetlere katılmaları konusunda desteklenmeleri gerekliliğini romandaki çocuklar ve onların köylüler ile gerçekleştirdiği diyaloglar üzerinden vurgulamaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde kitap ortaokul öğrencilerinin sosyal hakları çocuk bakış açısından görmelerini sağlamak ve bu hakları onlara sezdirme ve bilinçlendirme yoluyla öğretmek amacıyla kullanılabilir. Kitaptaki çocuk kahramanların eğitim ve sağlık hakları ile ilgili örneklemelerinin yanısıra gelişim hakkı ve anne babasıyla birlikte olma hakları konusunda da yazarın duyarlılığı görülmektedir. Yazar, çocukların zihinsel ve fiziksel gelişimlerinin yeterli düzeyde olabilmesi için çevrelerinin düzenlenmesinin önemini aktarmıştır. Bunu yaparken gerçekte nasıl koşullarda yaşadıklarının betimlemiştir. Bu araştırmanın bulguları bu toplumsal gerçekliğin çocukların isim sahibi olmaları ve vatandaş olma konusunda da belirgin özellikler taşıdığını göstermektedir. Şehirli ve köylü çocukların isimlerinin niteliksel olarak farklı oluşu konusundaki saptamalar bu konuya örnek olarak gösterilebilir. Bu çalışmanın bulgularından yola çıkılarak, sözleşmenin sosyal haklarla ilintili maddeleri dikkate alındığında

Dağdaki Kaynak isimli kitabın BM çocuk hakları sözleşmesindeki maddelere koşut bir şekilde çocukların sosyal haklarını dikkate alarak yazıldığı söylenebilir.

Gelecek ve toplum inşasının önemli bir unsuru olan çocuğun çok yönlü eğitimi ve bilinçlendirilmesi, toplum kalkınmasına yapılabilecek en önemli katkılardandır. Çocuğun hak ve sorumluluklarını bilmesi, bunların öğretmenler, aileler ve günümüzde artık medya aracılığıyla, çocuklara uygun ve nitelikli edebî metinler ve çeşitli yayınlar seçilerek öğretilmesi, toplumsal hedeflere ulaşmada önemli bir aşamadır. Bu bağlamda, çocukların eğitiminde seçilecek ve önerilecek edebî metinlerin, çocukları etkileme düzeyi de düşünüldüğünde, büyük önem arz ettiği görülmektedir. Bu metinlerin seçilmesi kadar, bu metinleri çocuklarda beklediğimiz etkileri uyandıracak, onların bilinç ve farkındalık düzeylerini yükseltecek şekilde öğretebilecek öğretmenlerin yetiştirilmesi de önemlidir. Hem çocuk edebiyatının hem de öğretmen eğitimlerinin bu bağlamda ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

Öneriler

Bu çalışmada, Talip Apaydın'a ait Dağdaki Kaynak adlı çocuk romanı çocuk hakları açısından incelenmiş, bu bağlamda, çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuk haklarının ortaya konması, çocukların bu yönde bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi noktasında kullanılması önerilmektedir. Bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara; çocuk edebiyatına ait farklı türleri bu bağlamda incelemeleri, bu metinlerin derslerde kullanılabilme durumlarını ele almaları, bu yönde öğretmenlere tavsiyelerde bulunmaları önerilmektedir.

Teşekkür ve Yazar Katılım Oranı

Yazar katkısı: Bu çalışmanın yapılmasında çocuk hakları konusunun literatür incelemesi birinci yazara aitken ikinci yazar eser seçimi ve eserin konuya uygunluğunun tahlilini yapmıştır. Ayrıca iki yazar da verilerin analizi, giriş, bulgular ve yorum, sonuç ve tartışmayı birlikte yazmışlardır.

Çıkar çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKLAR

- Akyüz, E. (2010). *Çocuk Hukuku: Çocukların Hakları ve Korunması*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Apaydın, T. (2019). *Dağdaki Kaynak* (11. baskı). İstanbul: Özyürek Yayınevi.
- Aslan, C., & Güdenoğlu-Doğan, B. N. (2018). *Çok Satılan Çocuk Edebiyatı Kitaplarında Çocuk Hakları Üzerine Bir Çözümleme*. Y. Karaman-Kepenekçi & P. Taşkın (Ed.), Prof. Dr. Emine Akyüz'e Armağan. Çocuk Hakları-Eğitim Hukuku-Vatandaşlık Eğitimi (s.90-102) içinde Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Avcı, Y. Y. (2017). Mehmet Güler'in kalemiyle çocuk işçiler. *Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi*, 9(1), 18-29.
- Bilge, M. (2018). *Yaşar Kemal'in kimsecik üçlemesinde insan hakları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bozkurt, E. (2011). *İnsan Hakları Temel Metinler*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Çankaya, E. (2013). Türk köyü köy edebiyatına nasıl yansıdı? Köy enstitülü yazarlarda tematik eğilimler. *Turkish Studies*, 8(7), 49-64.
- Çelik, E. (2012). *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarında aile ve çocuk eğitimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Erbay, E. (2019). *Çocuk Hakları*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Erdoğan, M. (2012). *İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Erol, K. (2007). Talip Apaydın'ın çocuk romanlarında gezi-gözlem araştırma ve dinleme yoluyla öğrenme. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 19-44.
- Erol, K. (2017). Çocuk, suç ve ceza kavramlarına aydın bakışı yansıtan roman: Suçlu. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 335-357.
- Kaboğlu, İ. Ö. (2018). *Çocuklar ve Anayasa*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Karaman-Kepenekçi, Y. (2010). An analysis on children's rights in stories recommended for children in Turkey. *Journal of Peace Education*, 7(1), 65-83.
- Kuçuradi, İ. (2018). *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Namlı Altıntaş, Mertol, H., & Çelikkol, Ö. (2019). Ömer Seyfettin hikâyelerinin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerleri aktarmadaki işlevi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(29), 157-171.
- Oğuzkan, F. (2013). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Resmi Gazete (1995). 4058 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Sayı: 22184. Kabul tarihi: 27 Ocak 1995 T.C. Resmi Gazete. Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf>
- Sever, S. (2002). Çocuk kitaplarına yansıtılan şiddet (Milli Eğitim temel yasası ve çocuk haklarına dair sözleşme bağlamında bir değerlendirme). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), 25-37.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Silverman, D. (2018). *Nitel Verileri Yorumlama* (E. Dinç, Çev. Edt.). Ankara: Pegem Akademi.
- Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2016). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şirin, M. R. (1994). (Haz.) *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı.
- Şirin, M. R. (2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatı edebiyatın amacı ve işlevi. *Türk Dili Dergisi*, 10(780), 12-31.
- Tezcan, D., Erdem, M. R., Sancakdar, O., & Önok, R. M. (2014). *İnsan Hakları El Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ünveren Kapanadze, D. (2018). *Kimlik İnşasında Söylem Aracı Olarak Eğitim ve Çocuk Edebiyatı*. T. Yazıcı & O. Hayırlı (Ed.), Eğitim Bilimleri Alanında Yenilikçi Yaklaşımlar (s. 275-307) içinde. Ankara: Gece Akademi Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.